

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra české literatury

Bakalářská práce:

**ČTENÁŘSTVÍ Z POHLEDU REGIONÁLNÍ
KNIHOVNY**

Book-reading from the regional library's
point of view

Vedoucí BP:

PhDr. Josef Peterka, CSc.

Autorka BP:

Barbora Dvořáková

Adresa trvalého bydliště:

9. Května 165

289 21 Kostomlaty nad Labem

obor studia: B ČJ – FJ

typ studia: prezenční

Rok dokončení BP:

2012

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

Prohlašuji, že odevzdaná elektronická verze BP je identická s její tištěnou podobou.

v Praze dne 14. 6. 2012

vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji vedoucímu bakalářské práce PhDr. Josefu Peterkovi, CSc. za odborné vedení práce a Mgr. Františku Brožovi za cenné rady, připomínky. Rovněž děkuji všem knihovnám, které mi poskytly materiály pro výzkum a rodině za trpělivost.

OBSAH

ÚVOD	6
1. ČTENÁŘSTVÍ A ČTENÁŘSKÁ GRAMOTNOST.....	7
1.1 VYMEZENÍ POJMŮ	7
1.2 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ ČTENÁŘSTVÍ	9
1.2.1 VNĚJŠÍ FAKTORY	9
1.2.2 VNITŘNÍ FAKTORY.....	12
1.3 VÝVOJOVÉ ETAPY ČTENÁŘSTVÍ	13
1.3.1 ČTENÁŘSTVÍ DO PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU.....	14
1.3.2 ČTENÁŘSTVÍ OD MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU DO OBDOBÍ DOZRÁVÁNÍ	15
1.3.3 ČTENÁŘSTVÍ V OBDOBÍ DOPĚLOSTI A STÁŘÍ	16
1.4 INFORMAČNÍ GRAMOTNOST.....	16
2. KONCEPCE ROZVOJE KNIHOVEN NA LÉTA 2011 – 2015 VČETNĚ INTERNETIZACE KNIHOVEN	19
2.1.1 DIGITALIZACE KNIHOVNÍCH FONDŮ, OCHRANA A ZPŘÍSTUPNĚNÍ KULTURNÍHO DĚDICTVÍ.....	19
2.1.2 PŘÍSTUP K INFORMAČNÍM ZDROJŮM A SLUŽBÁM KNIHOVEN.....	20
2.1.3 PODPORA VZDĚLÁVÁNÍ A ČTENÁŘSKÉ GRAMOTNOSTI.....	20
2.1.4 ROVNÝ PŘÍSTUP KE SLUŽBÁM KNIHOVEN	25
2.1.5 KVALITA, EFEKTIVITA A MARKETING SLUŽEB KNIHOVEN	26
2.1.6 ROZVOJ LIDSKÝCH ZDROJŮ	26
3. VÝZKUMY ČTENÁŘSTVÍ	27
3.1 MEZINÁRODNÍ VÝZKUMY ČTENÁŘSTVÍ	27
3.1.1 VÝZKUM PISA.....	27
3.1.2 PIRLS 2001	31
3.2 NÁRODNÍ VÝZKUMY	34
3.2.1 ČTENÁŘI A ČTENÍ V ČR (2010).....	34
4. SITUACE NA OKRESE NYMBURK.....	37
4.1 CELONÁRODNÍ STAV KNIHOVEN.....	37
4.2 KNIHOVNÍ JEDNOTKY NA OKRESE NYMBURK.....	38
4.3 NÁVŠTĚVNÍCI KNIHOVEN NA OKRESE NYMBURK.....	39
4.4 MĚSTSKÁ KNIHOVNA NYMBURK	40

4.4.1	HISTORIE KNIHOVNY	40
4.4.2	AKTUÁLNÍ STAV	41
4.4.3	STATISTIKA ZA ROK 2010	41
5.	ZÁVĚR.....	45
6.	PRAMENY A POUŽITÁ LITERATURA	47
7.	SEZNAM OBRÁZKŮ	49
8.	SEZNAM TABULEK.....	49
9.	ANOTACE.....	Chyba! Záložka není definována.

ÚVOD

Nepochybně budou všichni souhlasit, že četba je pro lidský život důležitá. Stejně tak je důležitý i význam knihoven. Jak na mezinárodní, tak na národní úrovni existují výzkumy, které prokazatelně dokazují, že čteme čím dál tím méně. Stejně tak klesá úroveň nejenom čtenářských kompetencí žáků. Tyto výzkumy nejsou o předvedení faktografických znalostí naučených dat, ale kladou důraz na získávání a zpracování informací z textu. Zkoumají tedy praktickou stránku práce s daty, která je potřebná pro další uplatnění v životě.

Proč ale vlastně čteme tak málo? Vzdělání je jedním z kritérií, které určuje vyspělost společnosti. Ze všech stran slyšíme, jak je důležité se vzdělávat, ale připomeňme si Maslowovu pyramidu potřeb. Pro lidi je nejdůležitější splnit základní potřeby – být zdravý, úspěšný v profesionálním životě – a až poté mohou směřovat k uspokojování potřeb poznání a estetiky, které jsou na vrcholu pyramidy. Až si tedy lidé splní tyto základní potřeby a budou spokojeni, můžeme očekávat, že se zase bude víc číst.

Práce je rozdělena do 2 pomyslných okruhů. První je teoretická část, ve které vymezím základní pojmy čtenářství, čtenářská gramotnost a informační gramotnost. Dále zmíním faktory, které ovlivňují a formují čtenáře a vývojové etapy čtenářství. V dalším bloku se budu věnovat Koncepti rozvoje knihoven na roky 2011-2015, která nedávno vyšla a formuluje cíle, kterých chce do roku 2015 dosáhnout plošně ve všech typech knihoven. Poslední velkou částí bude shrnutí 3 nejdůležitějších výzkumů čtenářství.

V druhé části - výzkumné zhodnotím čtenářství a služby knihoven z pohledu okresu Nymburk a zaměřím se na největší knihovnu Městskou knihovnu Nymburk, ve které zhodnotím aktivitu a preference čtenářů ale také to, jakým způsobem knihovna čtenářství podporuje.

1. ČTENÁŘSTVÍ A ČTENÁŘSKÁ GRAMOTNOST

1.1 VYMEZENÍ POJMŮ

Pojem čtenářství může být definovaný mnoha způsoby. Nejjednodušší z nich říká, že je to aktivní vztah k četbě a k literatuře. Trávníček¹ poukazuje na všeobecně převládající názor, že čtení je ryze soukromá aktivita. On sám ho ale chápe především jako socio-kulturní stopu. „*Jde o aktivitu, která po sobě zanechává otisky a která nás někam zařazuje.*“² Čtenářská samota se protíná s aktivitami, snahami a rozhodnutími mnoha lidí. Autor musel knihu napsat a psal ji snad jen pro sebe? Chceme si přečíst nejnovější bestseller, protože jsme na něj viděli reklamu v metru nebo nám ho někdo doporučil. I to, že ji čteme třeba večer, má svůj důvod – vrátili jsme se z práce a po knize jsme sáhli, protože v televizi zrovna nic nedávají. Výběr žánru má také své důvody, kdybychom nebyli tak unavení po celodenní práci, sáhli bychom klidně po naučné literatuře namísto oddychové detektivky. Dokonce i to, že čtení je jednou ze základních dovedností člověka, jsme nerozhodli sami, ale rozhodla to školská politika státu, kulturní tlak okolí atd. Jak je vidět na příkladech, stále se pohybujeme v prostoru rozhodnutí, i když si to nemusíme uvědomovat.

Trávníček ale rozhodně nehlásá socio-kulturní determinismus. Čtenář se výběrem četby nachází na protipólech *musím* – *chci*. „*Protože studuji právo, tak musím číst například sbírky zákonů, ale protože chci v budoucnu vykonávat profesi soudce či státního zástupce, je pro mě nezbytné, abych prošel tím, co na mě mé studium nakládá, včetně předepsané četby.*“³ Kdybychom se rozhodli, že četbu budeme rozlišovat pouze podle *musím* – *chci*, zjistili bychom, že ne vždy je toto rozlišení možné. Dá se říci, že tam, kde je účel, je i zájem. Čtenářství je bezpochyby

---

¹ TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čtenáři a interneti: obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení (2010)*. Vyd. 1. Brno: Národní knihovna České republiky, 2011, s. 39. ISBN 978-807-0505-991.

² Tamtéž s. 39

³ Tamtéž s. 40

jedním z důležitých faktorů pro rozvoj, kultivaci a socializaci jedince, a to je jedním z důvodů, proč jeho úroveň do určité míry ovlivňuje i celkovou vzdělanost národa.

S pojmem čtenářství úzce souvisí i čtenářská gramotnost. Její definice není ještě nijak ustálená a mění se stejně rychle, jako probíhají změny ve společnosti. Vzhledem ke koncepci celoživotního učení je nutné na vědomosti nahlížet z hlediska jejich využitelnosti v praktickém životě. Proto se nelze spokojit s definicí dovednosti získané v dětství, díky které jsme schopni rozluštit jednoduchý text a porozumět mu⁴. V současné době v sobě čtenářská gramotnost zahrnuje schopnost porozumět mnoha rozličným typům textu, přemýšlet o jejich smyslu, umět jej vyložit, vyhledat v textu dané informace a zpracovat je.

Se zapojováním České republiky do mezinárodních srovnávacích výzkumů čtenářství se mění i pohled na čtenářskou gramotnost. První výzkum byl proveden v roce 1995 a prováděla ho Mezinárodní organizace pro hodnocení výsledků vzdělávání (IEA). Ta čtenářskou gramotnost definovala jako *„schopnost rozumět formám psaného jazyka, které vyžaduje společnost a/nebo mají význam pro jednotlivce, a tyto formy používat“*⁵. Podobně byla chápána i v dalších průzkumech, např. v mezinárodním výzkumu gramotnosti dospělých IALS v roce 1997: *„Čtenářská gramotnost je schopností používat tištěných a písemných informací pro fungování ve společnosti, k dosahování vlastních cílů a k rozvoji vlastních vědomostí a vlastního potenciálu“*⁶.

Jak je vidět v těchto definicích, tak čtenářská gramotnost je chápána jako nástroj k dosažení cílů, neberou v úvahu úlohu čtenáře, který informacím rozumí a využívá je. Zlom přišel až s mezinárodním výzkumem PISA realizovaným Organizací pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD). Do své definice zahrnuje i čtenáře jakožto aktivního

---

⁴ PROCHÁZKOVÁ, Ivana. Co je čtenářská gramotnost, proč a jak ji rozvíjet?. In: *Metodický portál: inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 2006 [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/446/CO-JE-CTENARSKA-GRAMOTNOST-PROC-A-JAK-JI-ROZVIJET.html/>

⁵ tamtéž

⁶ tamtéž

zpracovatele myšlenek: „Čtenářská gramotnost znamená schopnost porozumět psanému textu, přemýšlet o něm a používat jej k dosahování určitých cílů, k rozvoji vlastních schopností a vědomostí a k aktivnímu začlenění do života společnosti⁷“. Ve výzkumu PIRLS 2001 je čtenářství definováno jako: „schopnost rozumět formám psaného jazyka, které vyžaduje společnost a/nebo oceňují jednotlivci, a tyto formy používat. Mladí čtenáři mohou odvozovat význam z široké škály textů. Čtou, aby se učili, účastnili se čtenářského života a také pro radost⁸“. PIRLS bere čtenářství jako tvořivý a interaktivní proces, ve kterém čtenář dokáže uvažovat o tom, co si přečetl. Zároveň se dokáže orientovat v různých typech textů, jak v tradičních textech (knihy, časopisy, noviny), tak i v textech elektronických (na internetu, v e-mailové komunikaci, v krátkých textových zprávách).

1.2 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ ČTENÁŘSTVÍ

Čtenářství je ovlivňováno vnitřními a vnějšími faktory. Mezi vnější faktory působící na čtenáře patří rodina, škola a stát, ale také knihovny, média, vrstevníci a knižní trh. Mezi vnitřní patří faktory biologické, psychologické a sociální.

1.2.1 VNĚJŠÍ FAKTORY

Rodina je pro formování mladého čtenáře nejvýznamnějším faktorem. Z hlediska dětské čtenářské aktivity jsou důležité 3 základní aspekty rodiny: „čtenářské zázemí v rodině, celkové rodinné klima a

---

⁷ PROCHÁZKOVÁ, Ivana. Co je čtenářská gramotnost, proč a jak ji rozvíjet?. In: *Metodický portál: inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 2006 [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/446/CO-JE-CTENARSKA-GRAMOTNOST-PROC-A-JAK-JI-ROZVIJET.html/>

⁸ KRAMPLOVÁ, I., POTUŽNÍKOVÁ, E. Jak se (učí) číst [online]. 2005 [cit. 2012-06-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.uiv.cz/clanek/163/1051>>.

*v neposlední řadě sociální a ekonomický charakter rodiny*⁹. Čtenářské zázemí je místo, kde rodiče aktivně čtou, děti je tak vidí s knihou v ruce a díky tomu získávají povědomí o tom, že kniha je každodenním přítelem člověka. Rodiče by měli dětem číst, neboť čtená pohádka má na dítě mnohem významnější vliv, než pohádka vizuální, kterou sleduje v televizi. Společné čtení také pozitivně ovlivňuje rozvoj slovní zásoby dítěte a jeho fantazie. Nepochybně dalším vhodným nástrojem k rozvoji dětského čtenářství je společné budování domácí knihovny, které dítěti umožní se aktivně podílet na výběru knih. Na všech těchto základech utvořených v rodině dále může stavět škola. Vliv školy je oproti vlivu rodiny pouze třetinový a podle slov učitelů by mohl být i vyšší¹⁰.

Další institucí, která se podílí na podpoře čtenářství, je škola. V počátku může škola ovlivnit dětského čtenáře při výběru. První knížka by ale měla dítě zaujmout, upoutat a mělo by na ni být vnitřně naladěno. Soustavná četba by měla být součástí školní výuky a namísto zadávání povinné četby by měli učitelé s dětmi vést i dialog o knihách, které je zajímají.

Další institucí podporující čtenářství je knihovna. Knihovny by neměli soustřeďovat svou pozornost pouze na čtenáře, ale především na nečtenáře. Se zajímavou myšlenkou přišla knihovna Clamart ve Francii. Knihovníci navštěvují děti přímo v jejich prostředí, tedy na sídlištích. Důraz kladou na systematickост a přesnost. Knihovník v určitý den a hodinu vyjede do terénu, vezme s sebou „košík s knížkami“ a půjčuje dětem knihy, povídá si s nimi a čte jim. Děti si tak zvyknou na pravidelná setkání, která se konají i při nepříznivém počasí. Samotné děti mu v takovém případě navrhnou, kam se mohou přesunout, ať už na schodiště v panelovém domě, nebo se souhlasem rodičů do bytu některého zúčastněného dítěte.

---

⁹ KONESZOVÁ, Barbora. Faktory ovlivňující čtenářské dovednosti. In: *Knihovnický zpravodaj Vysočina* [online]. 2001-2005 [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: <http://kzv.kkvysociny.cz/archiv.aspx?id=780&idr=6&idci=15>

¹⁰ KONESZOVÁ, Barbora. Faktory ovlivňující čtenářské dovednosti. In: *Knihovnický zpravodaj Vysočina* [online]. 2001-2005 [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: <http://kzv.kkvysociny.cz/archiv.aspx?id=780&idr=6&idci=15>

Získat a hlavně zaujmout čtenáře od mladšího školního věku až po adolescenty je velmi obtížné. V tomto ohledu je důležitá spolupráce knihovny se školou. Knihovník by se měl zajímat, o co by měli děti zájem, jaké jsou jejich společenské vztahy, o jejich prostředí, zájem o učení a vztah ke knihám. Dětská oddělení knihoven nabízejí v současnosti množství programů, které mají přitáhnout a udržet mladého čtenáře – Noc s Andersenem, Týden knihoven aj.

Jednou z nejčastějších aktivit dětí a mládeže je sledování televize. Dlouhodobé sledování obrazovky ubíjí dětskou fantazii, snahu tvořit a vede je k pouhé konzumaci, která je problémem dnešní doby nejenom u dětí, ale i u dospělých. Nadbytek informací otupuje paměť a schopnost soustředit se. Důležité je, aby zasáhl rodič a aby dokázal využít potenciálu televize, jakožto vizuálního zdroje informací. Ukažme tedy dítěti jak hledat v knize to, co ho při sledování televize zaujalo.

Dalším faktorem, který je jak konkurentem knihy, tak i jejím společníkem, je počítač. Počítače jsou nedílnou součástí života dnešních dětí, poskytuje jim určitý druh zábavy, ale nabízí i možnost snadného získání informací pomocí internetu. Pro jednotlivé věkové kategorie existuje řada počítačových her. Dítě do 3 let si může prohlížet obrázky a komunikovat nad nimi stejně, jako by byly v obrázkové knížce. Ve věku od 4 do 5 let může dítě hrát samo pod dohledem jednoduché hry, ale doba by neměla přesáhnout 20 minut denně. Děti ve věku od 6 do 7 let mohou využít některé výukové programy, které jsou zaměřené na rozvoj schopností, nejdéle však 30 minut denně. Od 8 let je práce na počítači závislá na potřebách školy, zájmech, doba by ale neměla převládnout nad ostatními činnostmi.

Nejdůležitějším faktorem poslední doby je internet. Je to médium poměrně nové a může přinášet jak škodu, tak i užitek. Především děti jsou v internetovém prostoru zranitelnější než dospělí. Rodiče v internetu vidí hlavně zdroj informací pro dělání domácích úkolů, to se ovšem liší od pohledu dětí. Ty ho považují za největší výhodu, jak se stýkat s lidmi z různých koutů světa, komunikovat s nimi a přitom zůstat v anonymitě.

Z hlediska podpory čtenářství na internetu funguje nespočet projektů a internetových stránek, ať už se jedná o projekt Čtesyrád nebo vypracované čtenářské deníky.

1.2.2 VNITŘNÍ FAKTORY

Biologický faktor (pohlaví, věk) ovlivňuje již samotný výběr četby. Kolem dvanáctého roku se začínají polarizovat čtenářské zájmy chlapců a dívek. Chlapci tíhnou k dobrodružství, dívky k citu. V dospělosti čtou beletrii více ženy než muži.

Psychologickým faktorem je například úroveň intelektu, zvědavost a vzdělanost. Pro děti je charakteristická větší míra zvědavosti, ale na druhou stranu neudrží dlouho pozornost a jejich chápání je limitované. Až časem se učí rozlišit realitu a fikci nebo doslovný a obrazný význam. U dospělých v důsledku uspěchané doby je problém povrchního čtení, kdy nedokážou číst „mezi řádky“, a to je ochuzuje o čtenářský zážitek. Faktor vzdělání závisí na sečtělosti jedince. Vzdělaný a poučený člověk dokáže na dílo nahlížet kriticky a dokáže přemýšlet či diskutovat o obecném smyslu díla. Není důležitá kvantita, ale kvalita.

Sociální faktor je reprezentován kulturní orientací rodiny, školy a společnosti. Děti, které mají doma knihovničku nebo jejichž rodiče čtou, mají větší zájem o četbu. Je důležité dětem předčítat už od útlého věku a vybudovat jim vřelý vztah ke čtení. Na střední škole by měl člověk získat standardní literární vzdělanost. Čtenářství nejvíce ovlivnil vynález knihtisku. V 18. a 19. století se četlo mnohem víc, v současné době je čtení knih na ústupu v důsledku rozvoje médií (televize, internet).

1.3 VÝVOJOVÉ ETAPY ČTENÁŘSTVÍ

Čtenáře můžeme definovat mnoha způsoby, pravděpodobně nejvhodnější je, že čtenář je člověk, „*který vnímá psaný text, rozumí mu a psychologicky jej konzumuje, má k němu zájmový vztah*¹¹“. Vývoj čtenáře můžeme rozdělit do několika etap (viz Tabulka 1.), přechod mezi nimi není skokový, ale spíše plynulý. I dva čtenáři, kteří jsou stejně staří, se mohou chovat rozdílně. Z tohoto důvodu je nutné brát každého čtenáře individuálně.

Tabulka 1 - Členění lidského věku podle psychofyziologických věkových zvláštností s přihlédnutím (Vášová, 1995)

1.	Prenatální období	
2.	Období nemluvněte	0 – 1 rok
3.	Období batolete	1 – 3 roky
4.	Období předškolní	3 – 6 let
5.	Mladší školní věk	6 – 11 let
6.	Střední školní věk	11 – 14 let
7.	Starší školní věk	14 – 16 let
8.	Dozrávání	16 – 20 let
9.	Období mladé dospělosti	20 – 30 let
10.	Období střední dospělosti	30 – 45 let
11.	Období zralé dospělosti	45 – 60 let
12.	Období stáří	60 let a více

---

¹¹ Vášová L.: *Úvod do bibliopedagogiky*. Praha, Institut sociálních vztahů nakladatelství 1995, s. 59 – 60.

1.3.1 ČTENÁŘSTVÍ DO PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

Podle odborníků na ještě nenarozené dítě působí především sluchové a smyslové podněty. Když mu matka předčítá, zpívá nebo vypráví již před jeho narozením, může tím začít budovat jeho budoucí kladný vztah k četbě.

V období nemluvněte je vhodné dítěti ukazovat jednoduché obrázky a knížky, protože právě v této době se rozvíjí jeho psychika – získávání zkušeností pomocí smyslů, rozvoj základní motoriky a uchovávání podmíněných reflexů, přestože berou knihy především jako předměty ke hraní. Po knížce leporela, které dítě dostane k prvním narozeninám, pouze nemotorně chňape a stránky obrací po několika. Zhruba po 3 měsících už ale dokáže na obrázek ukázat a ten samotný obrázek je první písmeno, které dítě zná.

V období batolete na dítě nejvíce působí řeč, přestože ji zatím samo neužívá. 3 roky je dobrý věk pro budování pozitivního vztahu ke knížce. Pro tyto děti jsou vhodné obrázkové knížky, leporela, říkadla, aj. Důležité je, aby se z vyprávění, předčítání nebo z omalovánek stala zábavná a příjemná každodenní činnost. Pokud to pro dítě není zábavou, rychle ztratí zájem. V tomto věku dítě hledá v obrázcích děj a symboliku a rychle se naučí odpovídat na otázku, kdo a co na obrázku dělá. Proto je právě v tuto chvíli nejvhodnější čas začít dětem předčítat a to je pro děti důležité, neboť v tuto chvíli se rozhodne, jestli z dítěte vyroste čtenáře nebo ne.

V období předškolním od 3 do 6 let se u dětí utvářejí vyjadřovací schopnosti. Vhodné pro ně jsou říkanky, písničky, básničky, ale především pohádky. Dítě už je schopno sledovat delší vyprávění a rozumět mu. Především předčítání má v této době velký vliv na rozvoj dítěte, stejně tak i ilustrace knih, které dítěti pomáhají porozumět ději a pochopit souvislosti. Výrazným stimulem ke čtení je rodičovský vzor, jaký vztah k četbě mají rodiče, takový vztah k tomu bude mít i jejich dítě. Proto i v mateřské škole by vychovatelky měly podporovat čtení, ať již formou

předčítání nebo i malování obrázků podle literární předlohy. Dítě si tak díky tomu zvykne, že četba je každodenní součást lidského života.

1.3.2 ČTENÁŘSTVÍ OD MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU DO OBDOBÍ DOZRÁVÁNÍ

Období mladšího školního věku je spojeno s výrazným mezníkem v životě každého jedince – nástupem do školy. Rovněž je spojena s počátkem aktivního využívání knihovny. Může dojít i ke změně čtenářských preferencí. Čtenář už si sám vybírá kdy, kde a co bude číst. Vzhledem k tomu, že už dítě čte samo, tak se knihy pro něj stávají nejen zdrojem pro relaxaci a dobrodružství, ale i pramenem užitečných informací a vzdělání. Pro první rok až dva je důležité, aby literatura měla velká písmena a obrázky a pomohla tak dítěti zvládnout techniku čtení. V prvním roce školní docházky se dítě učí všechna písmenka a slabiky, je to nutnost a nudná technická záležitost a dítěti se může četba znechutit. Je chybou děti nutit, aby si četli sami, protože *„luštit sám a namáhavě znaky, které ještě člověku nedávají smysl je k uzoufání¹²“*. Rodič by tedy měl vytrvat v předčítání a skončit může až ve chvíli, kdy dítě čtení začne bavit.

V období středního a staršího školního věku můžeme pozorovat diferenciaci mezi čtenářskými preferencemi dívek a chlapců. Čtenář se už nespokojí s pohádkovými příběhy, ale začíná vyhledávat mužské a ženské vzory, reálné nebo fantaskní příběhy atp. Dívky tíhnou především k četbě dívčích románů, kde hledají odpovědi na otázky a problémy svého soukromého života, zatímco chlapci hledají dobrodružství v dobrodružné literatuře.

Období staršího školního věku často splývá s obdobím dozrávání, které můžeme označit za období největší čtenářské aktivity (najdou se ale i

---

¹² GALÁŠOVÁ, Jana. Kniha jako pozitivní závislost. Role knihovny při výchově k dětskému čtenářství. [online] In: FROBEROVÁ, Libuše. *Kniha ve 21. století: Percepce textů, výchova čtenáře - ano či ne*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2006, s. 5. Dostupné z: <http://k21.fpf.slu.cz/wp-content/uploads/2012/01/Sborn%C3%ADk-K21-2006.pdf>

výjimky). Čtenářské aktivity jsou vyhraněnější a proniká do nich neintencionální literatura, dochází tak ke splynutí s čtenářskými preferencemi dospělých, a proto se v knihovně čtenáři nad 15 let stávají čtenáři dospělého oddělení.

1.3.3 ČTENÁŘSTVÍ V OBDOBÍ DOPĚLOSTI A STÁŘÍ

Četba u dospělého člověka plní řadu funkcí: poznávací, zábavnou, estetickou, únikovou, komunikační. Vztah k četbě se liší podle subjektivních faktorů: věk, pohlaví, vzdělání, profese, atd. Čtení v tomto období má různé motivace. Důvodem může být další vzdělávání, volnočasová relaxační aktivita, snaha o únik z reality, mimopracovní aktivita aj.

V období stáří se četba stává jedním z nejpreferovanějších zájmů, protože pomáhá udržet duševní svěžest, kulturní přehled, ale pomáhá i zůstat v kontaktu s oborem, ve kterém člověk pracoval v produktivním věku. Z důvodu finanční situace seniorů jsou to právě oni, kdo jsou největšími uživateli veřejných knihoven. Především pro ně knihovny pořádají různé kulturní a vzdělávací aktivity, např. základy práce na počítači.

1.4 INFORMAČNÍ GRAMOTNOST

S pojmem informační gramotnost se v současné době setkáváme často, poprvé byl použit již v 70. letech 20. století a od té doby se jeho význam velmi proměnil. Jeho přesné znění dodnes není přesně stanoveno, a proto se užívá definice z roku 1989, kterou ve své zprávě stanovila Komise pro informační gramotnost (Presidential Committee on Information Literacy - součást American Library Association): *„Informačně gramotní lidé se naučili, jak se učit. Vědí, jak se učit, protože vědí, jak jsou znalosti*

pořádány, jak je možné informace vyhledat a využít je tak, aby se z nich mohli učit i ostatní. Jsou to lidé připravení pro celoživotní vzdělávání, protože mohou vždy najít informace potřebné k určitému rozhodnutí či k vyřešení daného úkolu¹³. Ve zprávě je potvrzena nutnost řešit problematiku informační gramotnosti, a zároveň upozorňuje na nutnost vytvoření nového vzdělání, které má být založené na informačních zdrojích a které má studenty připravit na celoživotní vzdělávání. V této době se považuje knihovna za jediný zdroj informací. S rozvojem nových informačních technologií se objevil termín počítačové gramotnosti, který není totožný s gramotností informační. Obecně se chápe jako termín podřazený.

Informační gramotnost je úzce spojena se všeobecným vzděláváním. Obsah pojmu se v posledních letech dost mění z důvodu právě probíhajících reforem v oblasti vzdělávání. Různé vzdělávací instituce a asociace se snaží zařadit informační vzdělání do studijních plánů. Výuka by měla být zaměřena na praktické uplatnění v životě. Seznámení s problematikou by se mělo uskutečnit již na základní škole a pokračovat na škole střední. Poslední možností se seznámit s prací s informacemi je vysoká škola. Koncepce by měla studenty připravit na řešení problémů, které mohou vyvstat jak v profesním, tak i v osobním životě. Zároveň by měla sledovat současný svět informací a jeho rychlé změny. Na jedné straně stojí získávání informací, ale studenti by je měli umět i kriticky hodnotit.

V roce 2006 vyšel strategický vládní dokument Státní informační a komunikační politika. Podpora informační vzdělanosti je jedním z jeho pilířů. Povyšuje ho dokonce na jeden z hlavních podmiňujících faktorů k dalšímu rozvoji České republiky a k prosperitě celého národního hospodářství. Cílem vlády bylo během 4 let zvýšit základní počítačovou gramotnost alespoň na polovinu populace. V tomto dokumentu se stát zavázal k podpoře publikování digitálních dokumentů, které mělo

---

¹³ DOMBROVSKÁ, Michaela, Hana LANDOVÁ a Ludmila TICHÁ. Informační gramotnost - teorie a praxe v ČR. *Národní knihovna - Knihovnická revue* [online]. 2004, č. 1 [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: <http://knihovna.nkp.cz/NKKR0401/0401007.html>

zpřístupnit naše kulturní dědictví z archivů, muzeí a knihoven. Rovněž se zde objevila strategie zavést internet do škol, který by byl financován státem, stejně jako daňové zvýhodnění na nákup počítačů a internetové připojení pro nejširší vrstvy obyvatelstva.

2. KONCEPCE ROZVOJE KNIHOVEN NA LÉTA 2011 – 2015 VČETNĚ INTERNETIZACE KNIHOVEN

Podle Koncepce rozvoje knihoven jsou knihovny vnímány jako zprostředkovatelé rovného přístupu ke kulturnímu bohatství a k informacím, které jsou zaznamenány jako písemně, tak i digitálně. V malých obcích jsou využívány jako zprostředkovatelé veřejně přístupného internetu.

Koncepce vymezuje 6 základních oblastí: digitalizace knihovních fondů, ochrana a zpřístupnění kulturního dědictví; přístup k informačním zdrojům a službám knihoven; podpora vzdělávání a čtenářské gramotnosti; rovný přístup ke službám knihoven; kvalita, efektivita a marketing služeb knihoven; rozvoj lidských zdrojů.

2.1.1 DIGITALIZACE KNIHOVNÍCH FONDŮ, OCHRANA A ZPŘÍSTUPNĚNÍ KULTURNÍHO DĚDICTVÍ

Důvodem k digitalizaci podle Koncepce je: *„Digitalizace materiálu kulturního obsahu je naléhavým úkolem současnosti jednak jako metoda umožňující uchování a ochranu originálních nosičů informací a jednak jako nástroj přiblížení tohoto obsahu a informací o něm veřejnosti komfortním způsobem. Až doposud se digitalizace textových dokumentů většinou soustředila na historické fondy a dokumenty ohrožené postupným rozpadem. Aniž by měl být tento důležitý segment opuštěn, je novým trendem masová digitalizace publikací vydaných v průběhu 20. a 21. století. Předmětem digitalizace budou i specializované sbírky a regionální literatura.¹⁴“*

Stát chce tedy podporovat digitalizaci na všech úrovních. Hlavní příčinou je rozvoj informační a komunikačních technologií, které publikují

---

¹⁴Ministerstvo kultury České republiky. *Koncepce rozvoje knihoven na léta 2011-2014 včetně internetizace knihoven*. 2011. Dostupné z: http://www.mkcr.cz/assets/literatura-a-knihovny/Koncepce_rozvoje_knihoven_2011-2015.pdf

velké množství digitálních dokumentů a ty budou v budoucnosti stále nabývat na významu. Koncepce si uvědomuje, že chybí potřebná legislativa i technické podmínky pro uchovávání takových dat. Samozřejmostí bude i potřeba řešit kompenzaci nositelům autorských práv, které by se měla věnovat novela autorského zákona. Měl by být vytvořen sdílený centrální katalog. Evropská iniciativa i2000 vytvořila jednotný přístupový bod pro zpřístupnění digitálních kopií – Europeanu, s jejím využitím počítá i Koncepce. Pomocí Europeany má mít každý online přístup k datům bez ohledu na to, kde se nachází jejich originál. Posledním bodem této části je zpracování a realizace koncepce trvalého uchování tradičních textových dokumentů (knihy, periodika, rukopisy, historické fondy apod.).

2.1.2 PŘÍSTUP K INFORMAČNÍM ZDROJŮM A SLUŽBÁM KNIHOVEN

Podle Koncepce jsou služby knihoven roztržštěné a uživatel tak nedokáže využít celý jejich informační potenciál. Navrhuje vytvoření centrálního portálu, který bude poskytovat kvalitní služby a který umožní uživateli získat požadovaný dokument jak v klasické tištěné, tak i v digitální podobě. Zabezpečení volného přístupu do nákladných elektronických zdrojů včetně citačních databází do konce roku 2011 zprostředkovávalo MŠMT. Vzhledem k tomu, že tradičně mají tento přístup zajišťovat knihovny, tak by si měly v tomto období začít obstarávat potřebné licence a umožnit tak využívat tyto zdroje svým uživatelům pro jejich vlastní i školní vzdělání a osobní rozvoj

2.1.3 PODPORA VZDĚLÁVÁNÍ A ČTENÁŘSKÉ GRAMOTNOSTI

Koncepce si je vědoma toho, že s rozvojem internetu a digitalizace starší i současné tištěné produkce může dojít k poklesu zájmu o knihovnické služby. Proto by se knihovny měly stylizovat do funkce

komunitních center a podporovat tak aktivní zapojení občanů do života komunity. V prostorách knihoven se mají pořádat komunitní, kulturní a vzdělávací aktivity.

Vzhledem k tomu, že jsou knihovny součástí školního systému, tak by se měly využívat jako místo k dalšímu neformálnímu vzdělávání – pořádání kurzů základních počítačových a informačních dovedností, umožnění přístupu k internetu, využívání e-learningu jako podpora vzdělávání na internetu atd.

Propagace četby zejména u dětí a mládeže je nutná. Jako důvod uvádí: „*Masové sledování televize, rozvoj nových médií a využívání informačních technologií je jednou z příčin poklesu úrovně tradiční čtenářské gramotnosti, a tím i schopnosti selektovat a vyhodnocovat informace šířené prostřednictvím nových médií.*”¹⁵ Pokles úrovně čtenářské gramotnosti českých žáků dokazuje i mezinárodní srovnávací průzkum PISA. Existuje množství kampaní na podporu čtenářství: Audioknihy, Čtesyrád, Rosteme s knihou, Celé Česko čte dětem, Noc s Andersenem aj.

2.1.3.1 AUDIOKNIHY

V současnosti se u nás začíná rozvíjet trh s audioknihami. Pod tímto názvem můžeme chápat zvukový záznam nějakého díla zaznamenaného na zvukových nosičích nebo na internetu. Zprostředkovatelem je hlas člověka a médium, kde je audiokniha uložena. Většinou jsou spojeny s knižní předlohou a díky rozmanitosti médií máme mnoho možností, jak audioknihu poslouchat. Audioknihy jsou jistou vzpomínkou na rozhlas.

Prozatím u nás nejsou tak rozšířeny, jako v anglosaských zemích. Prodávají se u nás především knižní bestsellery, nahrávky pro děti, ale i knihy zlatého českého fondu (řadu z posledně jmenovaných můžeme nalézt na webové stránce Českého rozhlasu). Důvodem, proč u nás nejsou

---

¹⁵ Ministerstvo kultury České republiky. *Koncepce rozvoje knihoven na léta 2011-2014 včetně internetizace knihoven*. 2011. Dostupné z: http://www.mkcr.cz/assets/literatura-a-knihovny/Koncepce_rozvoje_knihoven_2011-2015.pdf

audioknihy tak rozšířené může být nedůvěra knihkupců k namluveným knihám, jejich malá propagace.

2.1.3.2 ČTESYRÁD (ČTEnářův SYmpatický RÁDce)

Projekt „ČteSyRád“ vznikl z nápadu studentek Kabinetu informačních studií a knihovnictví Filosofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně ve spolupráci s Ústřední knihovnou Filosofické fakulty Masarykovy univerzity. Je financován z grantu Ministerstva kultury pro Veřejné informační služby knihoven (VISK).

Impulzem k založení této internetové stránky byl nárůst knižní produkce, ve které se obyčejní čtenáři nemusí orientovat. Typický čtenář dnešní doby nemá především čas pročítat recenze, navštěvovat autorská čtení atd., ale přesto si chce přečíst nějakou dobrou knihu. S nárůstem knižní produkce se totiž ani „živý“ knihovník nemůže znát všechny své knihy, natož všechny své čtenář, aby jim mohl doporučit knihu přesně pro ně.

ČteSyRád si zakládá na přehlednosti a jednoduchosti, vstřícnosti, empatii a aktuálnosti. Zaujme téměř každého čtenáře díky kombinaci 5 hlavních kategorií, kde každá kategorie doporučuje knihy z jiného hlediska. Je určen všem věkovým kategoriím a zaměřuje se jak na vášnivé čtenáře, tak i na nečtenáře. Hlavními kategoriemi jsou: „Nejčtivější napříč žánry“ (jakési „best of“ z každého žánru), Statistický TOP (nepůjčovanější a nejprodávanější knihy v ČR), Literární ceny (tituly oceněné u nás nebo v zahraničí), Nová krev (tvorba začínajících autorů a jejich děl) a Znamé osobnosti doporučují (tipy na četbu od známých osobností).

Mezi největší výhody, které ČteSyRád přináší pro uživatele, patří náhled obálky, anotace, úryvek z díla, ale také propojení s Jednotnou informační bránou (JIB) a službou Heuréka. Díky JIB může čtenář zjistit, ve které knihovně se dílo nachází nebo díky Heuréce zjistit, v kterém internetovém knihkupectví je nákup knihy nejlevnější. V případě, že je na

internetu k dispozici plný text on-line k dispozici, nalezneme zde i odkaz na něj. Dále je možné vkládat vlastní komentáře reflektující vlastní čtenářskou zkušenost uživatelů.

ČteSyRád může být užitečný i pro knihovny. Dokáže plnit roli knihovníka, dostupného 24 hodin denně, 7 dní v týdnu, který bezradnému čtenáři poradí s výběrem knihy přesně podle jeho čtenářských preferencí. Jak již bylo zmíněno, v současnosti při běžném provozu knihovny není možné tuto službu zajišťovat z lidských zdrojů. Čtenář je podle IP adresy geograficky lokalizován a tím mu web automaticky určí nejbližší knihovnu.

2.1.3.3 ROSTEME S KNIHOU

Projekt „Rosteme s knihou“ vznikl na veletrhu Svět knihy v Brně a stojí za ním Občanské sdružení Svaz českých knihkupců a nakladatelů a jeho společnost Svět knihy, s.r.o. Tento projekt má za cíl v době výrazného poklesu mládeže o četbu a knihy znovu získat k literatuře kladný vztah. V centru zájmu stojí oslovení předškolní a školní mládeže s cíle rozvíjet a prohloubit jejich literární vzdělání, zlepšovat a obohacovat komunikační schopnosti a celkově rozvíjet všeobecnou vzdělanost mladých lidí.

Propagaci četby se u nás věnuje množství různých projektů a zaštitěním jednotlivých akcí pod jednotnou značku „Rosteme s knihou“ umožní všem získat větší publicitu díky rozsáhlé a dlouhodobé mediální kampani (v denním tisku, v pořadu Kníží svět na ČT 2, pořady Českého rozhlasu, noviny a časopisy pro děti a mládež atd.).

2.1.3.4 CELÉ ČESKO ČTE DĚTEM

Nezisková organizace „Celé Česko čte dětem“ založila v roce 2006 Eva Katrušáková. Původní myšlenka ale pochází z knihy The Read-Aloud (Učebnice předčítání) od Američana Jima Trelease. Pravidelné čtení totiž *„uspokojuje nejdůležitější emoční potřeby dítěte; vytváří pevné pouto mezi*

rodičem a dítětem; podporuje psychický rozvoj dítěte; posiluje jeho sebevědomí; rozvíjí jazyk, slovní zásobu, dává svobodu ve vyjadřování; formuje čtecí a písemné návyky; učí samostatnému myšlení - logickému a kritickému; rozvíjí představivost; zlepšuje soustředění, uklidňuje; trénuje paměť; přináší všeobecné znalosti; ulehčuje učení a pomáhá dosáhnout úspěchů ve škole; učí děti hodnotám a rozlišování dobra od zla; rozvíjí smysl pro humor; je výbornou zábavou; zabraňuje vzniku závislosti na televizi a počítači; je to únik od nudy, neúspěchů a problémů; chrání dítě před hrozbou ze strany masové kultury; je prevencí patologických jevů; formuje čtecí návyky a podporuje získávání vědomostí po celý další život; je tou nejlepší investicí do úspěšné budoucnosti dítěte¹⁶“. Hlavním mottem je číst 20 minut denně.

Posláním této kampaně je především vybudovat pevné rodinné vazby. Projekt je velmi aktivní, organizuje Týden čtení dětem, jehož cílem je motivování dětí, mládeže a dospělých k pravidelnému čtení. Čtení je nejúčinnější metodou výchovy čtenáře a díky ní se konstituuje samostatně uvažující a kreativní člověk. Mezi další akce patří „Praha čte dětem, Ostrava čte dětem a Osobnosti čtou dětem“.

„Celé Česko čte dětem“ aktivně podporuje přes 70 známých osobností ze světa kultury, umění i sportu. Mezi nimi najdeme i taková jména jako Dagmar Havlová, Eliška Hašková Coolidge a Robert Fulghum.

2.1.3.5 NOC S ANDERSENEM

První Noc s Andersenem se uskutečnila v uherskohradištské knihovně roku 2000 na den oslavy Mezinárodního dne dětské knihy, který se připomíná každý rok na 2. dubna v den narození dánského pohádkáře Hanse Christianna Andersena. Cílem bylo dát dětem osobní příklad a předvést jim, že číst je velké dobrodružství.

---

¹⁶ Celé Česko čte dětem [online]. 2006 [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: <http://www.celeceskoctedetem.cz/>

Během noci na děti čeká nejenom předčítání, ale i soutěže a hry. Díky internetu a Klubu dětských knihoven SKIP se nápad rozšířil po celé České republice. Děti vytvořily oslavnou báseň o Noci a Hansi Christianu Andersenovi, mohly soutěžit s časopisem Mateřídouška o knihy, k tomu se přidala i výtvarná soutěž a soutěž mladých programátorů.

V roce 2012 se Noc s Andersenem uskutečnila v pátek 30. března na 1180 místech Čech, Moravy a Evropy a zúčastnilo se jí 61767 obyvatel (jak dětí, tak i dospělých). Konala se také v Českých školách bez hranic v Londýně, Ženevě, Paříži, Drážďanech, Berlíně, Frankfurtu nad Mohanem, v australském Sydney i americkém Baltimore. Četl se text kapitoly z knihy O chlapci od Petry Braunové, která ještě nevyšla. Každá knihovna si vytváří program sama, takže došlo k připomenutí letošního jubilanta Jiřího Trnky nebo Boženy Němcové.

2.1.4 ROVNÝ PŘÍSTUP KE SLUŽBÁM KNIHOVEN

Jelikož jsou knihovny garantem rovného a svobodného přístupu k informacím a vzdělávání, mají být služby poskytovány všem bez rozdílu. Proto by měl mít do knihovny přístup každý obyvatel České republiky *„nezávisle na svém sociálním a ekonomickém postavení, náboženském vyznání, na svém zdravotním stavu nebo věku či na tom, zda sídlí ve městě nebo v malé obci¹⁷“*. Do tohoto oddílu patří i bezbariérový přístup do knihoven.

Dle Koncepce mělo v roce 2010 přístup k internetu pouze 56 % obyvatel. Problémy s dostupností internetu byly pozorovány především u skupin seniorů a sociálně slabších obyvatel. Knihovna má tedy umožnit volný a bezplatný přístup k internetu, zároveň má zvyšovat počítačovou a informační gramotnost a nabízet asistenci při využívání internetu. Krajské

---

¹⁷ Ministerstvo kultury České republiky. *Koncepce rozvoje knihoven na léta 2011-2014 včetně internetizace knihoven*. 2011. Dostupné z: http://www.mkcr.cz/assets/literatura-a-knihovny/Koncepce_rozvoje_knihoven_2011-2015.pdf

knihovny by měly v rámci programu regionálních funkcí knihoven poskytovat služby knihovnám, které jsou v menších obcích.

2.1.5 KVALITA, EFEKTIVITA A MARKETING SLUŽEB KNIHOVEN

Tento bod je v režii Ministerstva kultury a Národní knihovny ČR. Hlavní cílem je novelizace Metodického pokynu Ministerstva kultury, ve kterém má být vymezen standard veřejných knihoven, dále je nutné vytvořit standard prostorového vybavení a časové dostupnosti knihovnických služeb pro veřejnost. Knihovny jsou financovány z veřejných rozpočtů a doposud není zhodnocena návratnost investic jak po ekonomické stránce, tak ani po stránce společenského přínosu. Je tedy důležité provádět celostátní průzkumy v oblasti čtenářství.

2.1.6 ROZVOJ LIDSKÝCH ZDROJŮ

Posledním pilířem Koncepce je rozvoj lidských zdrojů. V této oblasti je potřeba neustále zvyšovat kvalifikaci knihovníků, aby byli schopni se rychle adaptovat na rychle se měnící nároky. Jejich hlavním účelem je být aktivním spojovacím článkem mezi uživatelem, knihovními fondy a informačními zdroji. Z toho vyplývá nutnost odborného vzdělání a vysoké úrovně počítačové a informační gramotnosti.

3. VÝZKUMY ČTENÁŘSTVÍ

3.1 MEZINÁRODNÍ VÝZKUMY ČTENÁŘSTVÍ

3.1.1 VÝZKUM PISA

PISA neboli Programme for International Student Assessment je výzkum organizovaný Organizací pro hospodářskou spolupráci a rozvoj. V současnosti je jedním s nejdůležitějších a nejznámějších výzkumů v oblasti vzdělávání, který se zaměřuje na dětskou populaci. Cílem tohoto výzkumu je zjistit, jestli si žáci na konci povinné školní docházky osvojili základní vědomosti a dovednosti v oblasti čtení, matematiky a přírodních věd, které jim pomohou se uplatnit ve společnosti. Testové otázky jsou koncipovány tak, aby poskytovaly informace o fungování vzdělávacích systémů zúčastněných zemí. Kromě výsledků žáku výzkum mapuje i jejich závislost na socioekonomickém zázemí, rozdíly mezi dívkami a chlapci apod.

Čtenářskou gramotnost definuje jako aktivní proces: „Čtenářská gramotnost znamená schopnost porozumět psanému textu, přemýšlet o něm a používat jej k dosahování určitých cílů, k rozvoji vlastních schopností a vědomostí a k aktivnímu začlenění do života společnosti¹⁸“.

Výzkum probíhá v tříletých cyklech a Česká republika se ho účastní od jeho vzniku od roku 2000 (další výzkumy proběhly v roce 2003, 2006 a 2009). Každý rok je ve výzkumu kladen důraz na jednu z uvedených oblastí. Na oblast čtenářství se zaměřil výzkum z roku 2000 a 2009, a nadále budu pracovat pouze rokem 2009.

V roce 2009 se výzkumu zúčastnilo 34 členských zemí OECD a 31 ostatních zemí. V České republice bylo zapojeno 290 škol a 7 500 žáků

---

¹⁸ PALEČKOVÁ, Jana, Vladislav TOMÁŠEK a Josef BASL. *Hlavní zjištění výzkumu PISA 2009: umíme ještě číst?* [online]. 1. vyd. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2010, s.12 [cit. 2012-06-13]. ISBN 978-80-211-0608-6. Dostupné z: Hlavní zjištění výzkumu PISA 2009: umíme ještě číst? [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2010 [cit. 2012-06-13]. ISBN 9788021106086. Dostupné z: http://www.msmt.cz/file/13433_1_1/

narozených v roce 1993. Část žáků se nacházela v 9. ročníku základní školy a část v prvním ročníku školy střední. Vzorek byl vybrán tak, aby byl reprezentativní. To v praxi znamená, že byli žáci vybráni napříč různými typy škol (základní školy, gymnázia víceletá, gymnázia čtyřletá, střední odborné studium zakončené/nezakončené maturitní zkouškou a speciální školy) a napříč kraji.

Ke zjištění různých čtenářských kompetencí výzkum PISA rozlišuje 3 hlavní okruhy dovedností: získávání a zpracování informací a zhodnocení textu. *„Získávání informací představuje vyhledání určitých informací v textu, popř. jejich propojování. Zpracování informací zahrnuje zejména identifikaci základní myšlenky nebo interpretaci smyslu textu. Zhodnocení textu vyžaduje například hledání souvislostí mezi informacemi z textu a čtenářovou vlastní znalostí světa či informacemi z jiného zdroje, může také požadovat posouzení obsahu nebo formy textu.“*¹⁹ Vybírané texty pro testování jsou dvojího druhu: texty souvislé (romány, povídky atd.) a texty nesouvislé (jízdní řády, grafy, katalogy atd.).

Výsledky výzkumu z roku 2009 jsou v určitých ohledech alarmující. V testu čtenářské gramotnosti dosáhli čeští žáci průměrných výsledků, ale v porovnání s rokem 2000 došlo k výraznému zhoršení výsledků (jsme jednou z pěti zemí OECD, ve které tato situace nastala). S tím dochází i k výraznému nárůstu počtu českých žáků (23 %), kteří mají nedostatečnou úroveň čtenářských kompetencí a mohou mít problémy při uplatnění v dalším životě. Na zhoršení přispívají především chlapci, u nichž se zastoupení v nedostatečné úrovni zvýšilo téměř na třetinu.

Ani v dalších částech testu nedopadli čeští žáci dobře. Přestože jsme v obou částech klasifikováni jako průměrní, tak se potvrzuje sestupný trend ve výsledcích našich žáků. V matematické části se úroveň snížila od

---

¹⁹ PALEČKOVÁ, Jana, Vladislav TOMÁŠEK a Josef BASL. *Hlavní zjištění výzkumu PISA 2009: umíme ještě číst?* [online]. 1. vyd. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2010, s.12 [cit. 2012-06-13]. ISBN 978-80-211-0608-6. Dostupné z: Hlavní zjištění výzkumu PISA 2009: umíme ještě číst? [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2010 [cit. 2012-06-13]. ISBN 9788021106086. Dostupné z: http://www.msmt.cz/file/13433_1_1/

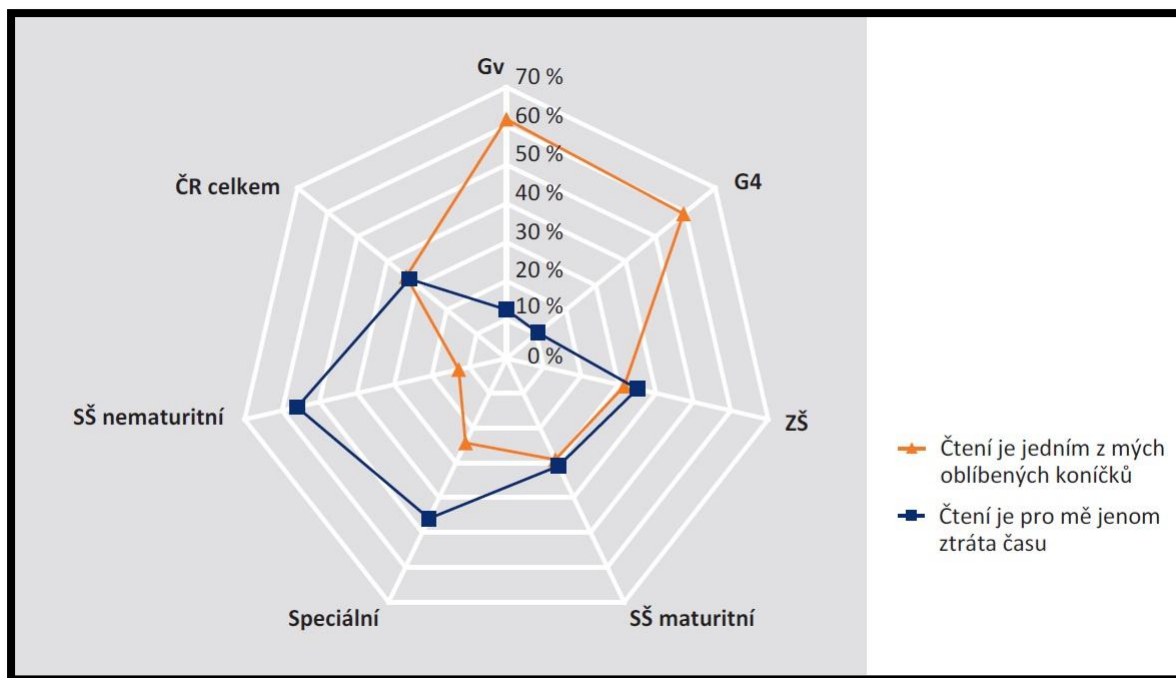
roku 2003 do roku 2009 nejvíce ze všech zemí OECD. Z toho plyne, že více než pětina žáků nezvládá základní matematické kompetence. Opět na tom jsou hůře chlapci než dívky. V přírodovědné části od roku 2006 do roku 2009 dosáhli čeští žáci druhého největšího zhoršení. Rozdíly mezi dívkami a chlapci jsou v porovnání s předchozími rozdíly malé.

Existence velkého rozdílu mezi různými typy škol není dobrá, protože svědčí o selektivitě vzdělávacího systému a to je v přímém rozporu se zabezpečením rovných vzdělávacích příležitostí pro všechny žáky. Ve čtenářské gramotnosti došlo k významnému zhoršení u žáků základních škol a žáků středních odborných škol s nebo bez maturity, žáci gymnázií zůstali na stejné úrovni. Tímto zhoršením došlo k ještě větší propasti mezi gymnazisty a žáky ostatních typů škol. V matematické gramotnosti se zhoršili všichni žáci s výjimkou škol speciálních a v přírodovědné gramotnosti se opět zhoršili všichni mimo středních odborných škol bez maturity. Z výzkumu tedy plyne, že výběr typu školy u nás má dopad na vědomosti a dovednosti žáka.

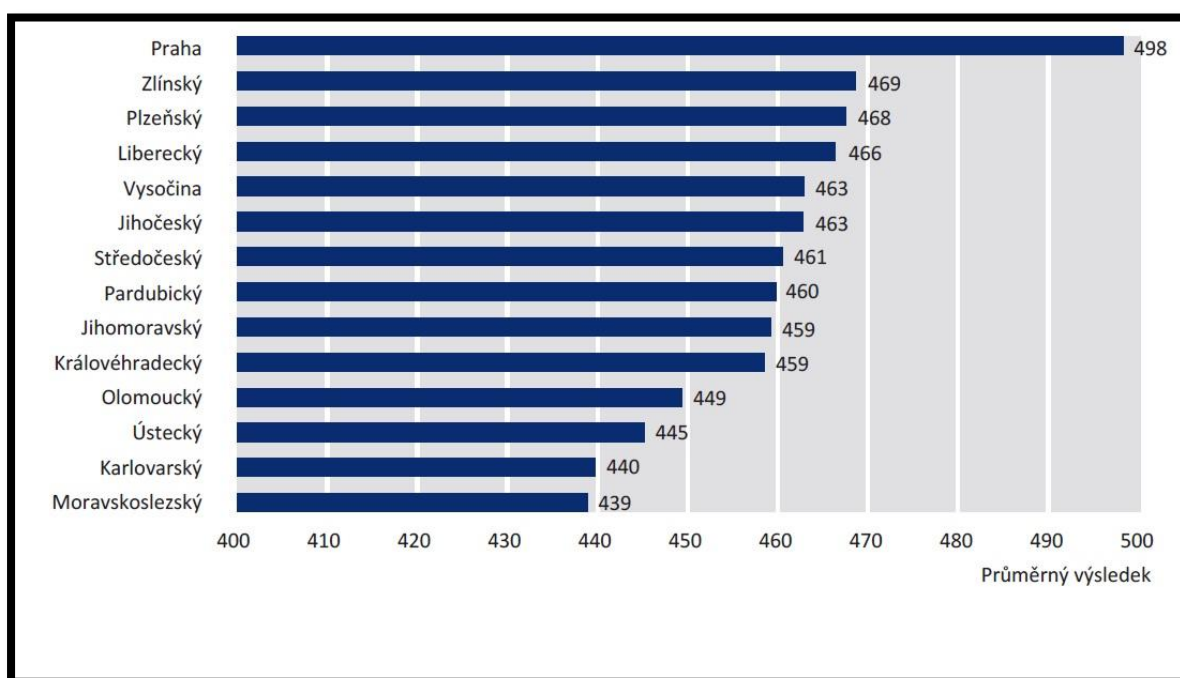
Z dalších bodů šetření vyšlo najevo, že se výrazně zhoršila kázeň v hodinách českého jazyka a literatury na školách. Ve třídách, kde se vyskytují kázeňské problémy, musí učitelé řešením trávit více času a to na úkor výuky. Více než polovina všech dotazovaných 15 letých žáků se ve škole nudí a třetina do ní ani nechce chodit.

Rovněž se zmenšil počet žáků, kteří čtou pro radost, a to nejvíce ze všech zemí OECD. Pouze pro třetinu je koníčkem, zatímco pro třetinu je pouze ztrátou času. Nejlepší vztah ke čtení mají žáci gymnázií oproti žákům středních odborných škol bez maturity, které čtení vůbec neláká (viz Obrázek 1).

Obrázek 1 - Vztah žáků ke čtení na různých typech škol (PISA 2009)

Obrázek 2 - Čtenářská gramotnost z pohledu krajů (PISA 2009)

Z pohledu krajů (Obrázek 2) dopadli nejhůře žáci Moravskoslezského a Karlovarského kraje, o něco málo lépe na tom byli v Ústeckém a Olomouckém kraji. Všechny tyto kraje se na spodních příčkách umístili i v roce 2006, kdy byla testována přírodovědná gramotnost. Nejlepšího výsledku ve čtenářské gramotnosti dosáhli studenti v Praze, což je způsobeno vysokým podílem testovaných žáků z víceletých gymnázií. Tento pohled musíme brát s rezervou, neboť výsledek kraje může být zkreslen špatnými výsledky školy nebo škol.

3.1.2 PIRLS 2001

PIRLS neboli Progress in International Reading Literacy Study je výzkum organizovaný Mezinárodní asociací pro hodnocení výsledků ve vzdělávání (IEA – The International Association for the Educational Achievement). Výzkum se provádí v pravidelných intervalech po 5 letech od roku 2001 (další průzkum proběhl v roce 2006 a 2011). Cílem je zjistit dosaženou úroveň čtenářské gramotnosti u žáků ve čtvrtém roce školní docházky v různých zemích a faktory, které ji ovlivňují.

Žáky čtvrtých tříd si pořadatelé vybrali z toho důvodu, že u nich dochází k důležitému mezníku ve vývoji čtenáře. V tomto věku umí sami číst a čtení využívají jako prostředek k dalšímu vzdělávání. Vzhledem k tomu, že v některých zemích se v tomto věku žáci ještě učí číst, vyšli jim zadavatelé vstříc a výzkumu se tak zúčastňují žáci pátých nebo šestých tříd.

Každý výzkum si na svém počátku musí definovat pojem čtenářské gramotnosti. Podle PIRLS je to *„schopnost rozumět formám psaného jazyka, které vyžaduje společnost a/nebo oceňují jednotlivci, a tyto formy používat. Mladí čtenáři mohou odvozovat význam z široké škály textů. Čtou, aby se učili, aby se začlenili do společenství čtenářů ve škole i v*

*každodenním životě, a také pro zábavu*²⁰. Základ této definice používá IEA už od roku 1991. Postupně ho jenom rozšířila, aby se dala vztáhnout na všechny věkové kategorie a aby byl vyzdvížen význam čtení ve škole a v běžném každodenním životě. Čtenářství je tvořivý a interaktivní proces a čtenář umí uvažovat o tom, co si přečetl, má ke čtení pozitivní vztah a čte si pro zábavu. Mimo tradičních textů (knihy, časopisy, noviny) se dokáže orientovat i v textech v elektronické podobě (na internetu, v e-mailové komunikaci nebo ve formě krátkých textových zpráv).

V takto vymezené čtenářské gramotnosti lze rozlišit tři aspekty, které se při čtení uplatňují: účely čtení, postupy porozumění, čtenářské chování a postoje. Čteme za nějakým účelem, buď ze zájmu a pro radost (k získání literární zkušenosti) nebo k získání a použití informací (jako nástroj vzdělávání). Postup porozumění sleduje 4 stádia: vyhledání informací, vyvození závěrů, interpretace a posouzení textu. Všechny tyto postupy jsou sledovány v rámci obou účelů čtení. Čtenářské postoje jsou zjišťovány pomocí dotazníků.

Výzkumu PIRLS 2001 se zúčastnilo 5 států, 17 členských států OECD a 18 nečlenských států. Náhodně bylo vybráno 150 základních škol a v každé z nich byla vybrána jedna čtvrtá třída. Na vypracování měli žáci 80 minut a test se skládal ze dvou textů, každý z nich měl zhruba 10 otázek, které byly buď otevřené, nebo uzavřené.

Výsledky žáků jsou prezentovány na celkové škále, škále čtení pro literární účely, škále čtení pro informační účely, škále získávání informací a vyvozování přímých závěrů a škále interpretace, integrace a hodnocení.

Na celkové škále dosáhli žáci lepších nadprůměrných výsledků. V rámci srovnání se zeměmi Evropské Unie (EU) dosáhli pouze průměrných výsledků. Na škálách pro čtenářské záměry a škálách pro

---

²⁰ PIRLS 2011: *koncepte mezinárodního výzkumu čtenářské gramotnosti* [online]. 1. vyd. Editor Eva Potužníková. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2011, 101 s. [cit. 2012-06-14]. ISBN 978-80-211-0607-9. Dostupné z: <http://www.uiv.cz/clanek/205/2087>

procesy a porozumění dosáhli žáci lepších výsledků, než byl mezinárodní průměr.

Ve všech zemích dosáhly dívky na všech škálách lepších výsledků než chlapci. U nás byl genderový rozdíl nejmenší. Školy PIRLS rozděluje na městské, předměstské a venkovské. Zařazení do těchto kategorií spočívalo na subjektivním vyjádření ředitele školy. Dá se říci, že u nás převažují městské školy (55 %) a umístění nemá markantní vliv na výsledek testů, vyplynuly z něj ale další informace. Neaprobovaní učitelé (tedy učitelé bez vysokoškolského vzdělání) se nacházeli na všech typech škol, nejvíce právě na venkově. Tento fakt ale neměl vliv na výsledek. V městských školách je rozdělení podle věku učitelů rovnoměrnější, na venkově je větší zastoupení učitelů nad 50 let. Ředitelé škol se měli v dotazníku vyjádřit k dostupnosti kulturních a vzdělávacích zařízení. K nejobtížněji dosažitelným institucím patří divadlo (město 16 %, venkov 52 %²¹) a vysoká škola (město 56 %, venkov 72 %). Větší rozdíl nastal při porovnávání domácího zázemí žáků. Lépe dopadli ti žáci, jejichž otec je odborníkem nebo manažerem, hůře dopadli ti, jejichž otcové jsou dělníky a řemeslníky. S ohledem na to, že do městských škol chodí děti z lépe situovaných rodin, má tento typ školy lepší výsledky než ostatní typy.

---

²¹ KRAMPLOVÁ, Iveta a Eva POTUŽNÍKOVÁ. *Jak (se) učí číst* [online]. 1. vyd. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2005 [cit. 2012-06-14]. ISBN 8021104864. Dostupné z: <http://www.uiv.cz/clanek/163/1051>

3.2 NÁRODNÍ VÝZKUMY

3.2.1 ČTENÁŘI A ČTENÍ V ČR (2010)

Čtenáři a čtení je statistický výzkum současného čtenářství a čtení v dějinách ČR. V roce 2007 proběhl první reprezentativní výzkum a v roce 2010 druhý. Výzkum je organizován a financován Ústavem pro českou literaturu Akademie věd ČR a Ministerstvem kultury ČR. Sběr dat se uskutečnil od 1. do 30. června 2010. Pomocí rozhovoru tváří v tvář bylo náhodně osloveno 1 550 respondentů starších 15 let.

V tomto průzkumu se objevuje nový termín internauti. Internaut je „pravidelný uživatel internetu, tj. někdo, pro koho neexistuje v přístupu k internetu žádná bariéra – ani technologická, ani sociokulturní. Užívání internetu se pro něj stalo civilizační samozřejmostí²²“.

Z výsledků vyplývá, že se snížil počet čtenářů. 79 % (2007 – 83 %) obyvatel ČR starších 15 let přečte za rok aspoň jednu knihu, a to beletristickou, věcnou, odbornou v podobě tištěné či elektronické. Mezi čtenáři panuje velký genderový rozdíl, aktivnějšími čtenářkami jsou ženy – 85 %, muži – 73 %. Ženy jsou všeobecně výrazně silnější čtenářky, zatímco muži jsou výraznější internauti. Celkově se ale zvýšil počet přečtených knih za rok z 16,1 na 17,3 knih, v tomto ohledu je nejaktivnější skupina lidí nad 65 let, kteří za rok průměrně přečtou 22 knih. V tomto ohledu vyplul na povrch paradox, v roce 2007 jsme přečetli v průměru 16,1 knih a denně jsme čtení věnovali 41 minut, zatímco v roce 2010 počet přečtených knih vzrostl na 17,3 a počet minut se snížil na 38. Přečteme tedy více knih, ale za kratší dobu. Může to svědčit o tom, že jsme se stali čtenáři více výkonnými, hektickými nebo povrchními.

Oproti roku 2007 byla 4 % čtenářů, to představuje zhruba 600 000 lidí. Čtenářsky zchudli zejména lidé v první fázi svého ekonomicky aktivního věku, z malých měst a z nejnižších příjmových kategorií. Může

---

²² TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čtenáři a internauti: obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení (2010)*. Vyd. 1. Brno: Národní knihovna České republiky, 2011, s. 43. ISBN 978-807-0505-991.

to souviset s hmotnými starostmi. Nároky na živobytí se zvýšily a tím i ubyl čas, který je možné věnovat něčemu jinému.

Knihy si 89 % lidí nakupuje primárně v knihkupectvích, až poté následují levné knihy a antikvariáty, kam nejčastěji chodí lidé ve věku 15 až 24 let. V domácích knihovnách máme průměrně 245 knih (v roce 2007 to bylo 274), přičemž knihovna žen je bohatší než mužů, 260 ku 230 svazků. Samozřejmě čím jsme starší, tím je knihovna objemnější.

38 % obyvatel navštívilo za rok alespoň jednou veřejnou knihovnu, oproti roku 2007 – 40 % nedošlo k výraznějším změnám. Opět jsou častějšími návštěvníky ženy – 47 % než muži – 28 % a skupina lidí ve věku 15 až 24 let, což je způsobeno sháněním povinné školní četby a jiné studijní literatury. Nejméně aktivní je skupina ve věku 45 až 54 let, pouze 28 % a v období, kdy končíme s ekonomickou aktivitou, se do knihoven zase vracíme. Do knihovny primárně chodíme kvůli půjčování knih, následuje půjčování časopisů a služby studovny/čítárny.

68 % obyvatel ČR přečte za rok alespoň jednu beletristickou knihu, ženy opět více než muži. Celkově nejvíce čtenářů beletrie najdeme u nejmladší a nejstarší testované skupiny, tedy 15 až 24 let a nad 65 let, a to 71 %. Průměrně přečteme 13,5 knih beletrie a důvodek k jejímu čtení je relaxace (35 %), obohacení vnitřního života (31 %) a informace (15 %). Poezii čte pravidelně pouze 1 % obyvatel a 51 % ji ani nikdy nečetlo.

40 % obyvatel ČR má svého oblíbeného autora a 36 % má i oblíbenou knihu. Jejich výčet je v Tabulce 2.

Tabulka 2 - Nejoblíbenější autor a kniha ²³

	Autor	Kniha
1	Michal Viewegh	<i>Vejce a já</i> (B. MacDonald)
2	Erich Maria Remarque	<i>Babička</i> (B. Němcová)
3	Dick Francis	<i>Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války</i> (J. Hašek)
4	Karel Čapek	<i>Egyptan Sinuhet</i> (M. Waltari)
5	Agatha Christie	<i>Bible</i>
6	Betty MacDonald	<i>Tři kamarádi</i> (E. M. Remarque)
7	Danielle Steel	<i>Co život dal a vzal</i> (B. MacDonald)
8	Božena Němcová	<i>Saturnin</i> (Z. Jirotko)
9	Dan Brown	<i>Šifra Mistra Leonarda</i> (D. Brown)
10	Jules Verne	<i>Harry Potter</i> (J. K. Rowling)

I přes celkově sestupující tendenci čtenářství, pořád patříme k zemím s nejsilnější čtenářskou kulturou.

²³ TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čtenáři a internauti: obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení (2010)*. Vyd. 1. Brno: Národní knihovna České republiky, 2011, s. 120-121. ISBN 978-807-0505-991.

4. SITUACE NA OKRESE NYMBURK

4.1 CELONÁRODNÍ STAV KNIHOVEN

Celonárodní stav knihoven by se dal charakterizovat jako klesající (Tabulka 3).

Tabulka 3 - Veřejné knihovny 1980-2010²⁴

	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010
Počet knihoven	7326	6848	5838	6179	6019	5920	5417
Počet registrovaných čtenářů (v tis.)	1823	2053	1880	1438	1523	1538	1430
Počet výpůjček (v tis.)	54636	63230	63974	57413	70401	71974	66772
Počet návštěvníků (v tis.)	-	17316	15217	14364	18188	20502	22156
Počet pc pro veřejnost s přístupem na internet	-	-	-	-	1111	5894	10395

Největším skokem je pokles mezi roky 1985 a 1990. Hlavním důvodem byla rozhodně politická situace, postupně se uzavíraly knihovny v malých obcích, rušily se pobočky nebo se slučovaly. Počet registrovaných čtenářů v průběhu let kolísá. Tendenci zcela opačnou

²⁴ TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čtenáři a internauti: obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení (2010)*. Vyd. 1. Brno: Národní knihovna České republiky, 2011, s. 95. ISBN 978-807-0505-991.

vykazuje počet výpůjček. Přestože v poslední době klesá, můžeme sledovat převažující nárůst. Je způsobený především vitalitou knihoven, které pro své čtenáře rozšířily nabídku, uvolnily dříve zakázané fondy, elektronizují své služby atd. Počet návštěvníků se celkově zvyšuje. Příčinou může být to, že se knihovna stává postupně centrem jiných aktivit, pořádá různé kulturní, společenské a vzdělávací akce. Tendenci státu vytvořit z knihoven centrum bezplatného internetu můžeme tedy vidět skokový nárůst mezi lety 2005 a 2010. V současnosti vykazují knihovny mimo fyzických návštěv i návštěvy virtuální. Do budoucna se dá očekávat, že knihovny a registrovaní čtenáři budou dále ubývat, ale přibude celkový počet návštěvníků. „*Do knihoven nebudeme chodit tak často fyzicky, ale stále častěji si v nich budeme hledat prostřednictvím on-line katalogů a využívat elektronických služeb; nebudeme do nich chodit jen za knihami.*“²⁵ Není už potřeba, abychom do knihovny chodili za informacemi ze slovníků, ty máme díky internetu k dispozici hned v pohodlí domova na pracovním stole. Z toho vyvstává nová potřeba, umět získané informace třídit a orientovat se v různých zdrojích.

4.2 KNIHOVNÍ JEDNOTKY NA OKRESE NYMBURK

Na okrese Nymburk se nachází celkem 316 100 knihovních jednotek, co se týče poměru mezi krásnou a naučnou literaturou je 2:1. Navíc si knihovny ještě vedou evidenci zvukových a zvukověobrazových jednotek. Ty se nacházejí v Městské knihovně Nymburk a v Městské knihovně Poděbrady, výjimečně se nacházejí v některých menších knihovnách. U periodik je tento údaj dost zkreslený. Při vyplňování statistického dotazníku je některá knihovna počítala na kusy (tzn., že odebírá pouze měsíčník National Geographic a zapsala ho jako 12x) a jiná knihovna je počítala na typy (tzn., že by ho zapsala jako 1x). Největší knihovny okresu – Nymburk odebírá 94 periodik a Poděbrady 135 (vyšší

---

²⁵ TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čtenáři a internauti: obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení (2010)*. Vyd. 1. Brno: Národní knihovna České republiky, 2011, s. 96. ISBN 978-807-0505-991.

údaj má na svědomí, že jde o lázeňské město, takže odebírají různé lázeňské a zdravotnické časopisy). Naprosto zkreslený údaj musela podat Obecní knihovna Velenka, která má 274 obyvatel a odebírá 180 periodik.

Tabulka 4 - Knihovní jednotky na okrese Nymburk (2010)

Knihovní jednotky celkem	316 100
Naučná literatura	101 353
Beletrie	208 039
Zvukové jednotky	4 259
Zvukově obrazové jednotky	2 218
Periodika	984

4.3 NÁVŠTĚVNÍCI KNIHOVEN NA OKRESE NYMBURK

Tabulka 5 - Pohled na návštěvníky knihoven okresu Nymburk (2010)

Registrovaní uživatelé	7 878
Uživatelé do 15 let	2 121
Fyzické návštěvy	158 759
Návštěvy využívající internet	22 804
Návštěvníci kulturních akcí	33 910
Návštěvníci vzdělávacích akcí	2 271

Nejvíce registrovaných čtenářů je v Městské knihovně Nymburk. Pro mě osobně je dost překvapující, že Nymburk čítající 14 860 obyvatel má pouze 2 981 registrovaných čtenářů. To znamená, že knihovnu navštěvuje pouze každý 5 občan města. Vzhledem k tomu, že se jedná o bývalou okresní knihovnu a dnes je stále spádovou knihovnou pro okolní obce, je tento údaj ještě více zarážející. Obdobně na tom je Městská knihovna Poděbrady.

Internetizace knihoven v roce 2010 na Nymburském okrese ještě není kompletní. Knihovny ve větších obcích mají počítač/e s přístupem na internet, ale stále existují knihovny, které ho nemají. Zároveň se především ve větších obcích pořádají vzdělávací akce, které jsou většinou zaměřené na základní počítačové dovednosti. Zajímavé je, že tak velká knihovna jako je v Poděbradech žádné vzdělávací kurzy neposkytuje. V případě, že ji navštěvují i lidé léčící se v lázních, bylo by dobré pro ně tyto kurzy otevřít. Byla by to pro ně možnost dalšího způsobu trávení volného času během jejich dočasného pobytu. Velmi aktivní je z hlediska vzdělávacích akcí Obecní knihovna Mcely, která čítá pouze 382 obyvatel a 350 z nich se zúčastnilo nějaké vzdělávací akce.

4.4 MĚSTSKÁ KNIHOVNA NYMBURK

4.4.1 HISTORIE KNIHOVNY

V roce 1895 byla v Nymburce založena lidová knihovna na návrh akademického spolku Polaban a pro veřejnost byla otevřena 1. ledna 1896. O rok později byla vytvořena první statistika: půjčilo se 4 361 svazků za rok a přihlášeno bylo 334 čtenářů. V průběhu let byla přemísťována do různých objektů a nakonec se usídlila v bývalém kině OKO, kde setrvala až dodnes. První velkou rekonstrukcí prošla v roce

1994, kdy získala důstojné prostředí i vybavení pro uživatele. Zatím poslední rekonstrukcí prošlo oddělení pro dospělé přes letní prázdniny 2011, při kterém došlo k jak k prostorovým úpravám, tak i k magnetickému očipování všech svazků, aby se zamezilo ztracení knihovního fondu. Od 1. ledna 1994 je jejím zřizovatelem Město Nymburk a zároveň je podporována z fondu Středočeského kraje.

4.4.2 AKTUÁLNÍ STAV

Z hlediska dostupnosti se knihovna nachází zhruba 200 metrů od náměstí Přemyslovců v Nymburce, přímo na hlavní nákupní zóně. Otevřena je každý den od 8:00 do 17:00 kromě středy, kdy je otevřena pouze čítárna od 8:00 do 12:00. Novinkou je otevření dospělého oddělení a čítárny každou první sobotu v měsíci od 9:00 do 11:00 a zároveň prodloužení výpůjční doby v pátek do 18:00. Tímto krokem se knihovna snaží vyjít vstříc i uživatelům, kteří přijíždí z práce pozdě večer. V současnosti se knihovna skládá z oddělení pro dospělé, pro děti, ze studovny, čítárny, oddělení audio nosičů a z informačního oddělení. Novinkou ve službách knihovny je donáška knih až do domu pro disabilní čtenáře.

4.4.3 STATISTIKA ZA ROK 2010

Pod nymburskou knihovnu spadá nejenom 18 860 obyvatel Nymburka, ale knihovnu navštěvují i obyvatelé okolních obcí a děti jezdící do školy v Nymburce.

V roce 2010 knihovna disponovala 63 169 svazky, z toho 25 229 svazků literatury naučné a 35 735 svazků beletrie. Zajímavá je položka přírůstků a úbytků, která je téměř vyrovnaná. Obě tyto položky jsou způsobené rekonstrukcí, která v tomto roce proběhla. Upravil se knihovní

fond, vytrídily se staré a nepotřebné knihy a na druhé straně se našly nové, případně je knihovně někdo daroval.

V tomto roce bylo v knihovně zaevidováno 2 392 uživatelů starších 15 let a 589 uživatelů mladších 15 let. Z toho vyplývá, že zhruba každý 5. občan Nymburka je uživatelem knihovny. Za celý rok bylo zaevidováno celkem 84 004 fyzických návštěv a 147 794 výpůjček. Každý návštěvník si tedy odnesl 1,75 knihy. Z hlediska časového rozložení je nejvíce výpůjček evidováno v pondělí odpoledne od 14:00 do 17:00. Tento fakt může být způsoben ukončením výuky dětí ve škole a pracovní doby dospělých. Nejméně výpůjček eviduje knihovna během doby oběda mezi 12:00 – 13:00. Paradoxní je, že přestože má knihovna ve středu zavřeno, tak dochází k výpůjčkám.

Knihovna odebírá celkem 94 periodik, mezi ně patří například deníky – Mladá fronta Dnes, Lidové noviny, Nymburský deník, týdeníky – Týden, Katka, Tina, Květy, Žena a život, měsíčníky – National geographic, Burda, 21. století, Živa historie, Koktejl aj. Periodika jsou v knihovně velmi oblíbená, v roce 2010 došlo ke 42 948 absenčním výpůjčkám. Čtenáři mají možnost si je přečíst v čítárně nebo v klidu doma. Maximální doba výpůjčky je 1 měsíc.

Nymburská knihovna podle mého názoru plní svou funkci zprostředkovatele volného a bezplatného poskytovatele internetu a poradatele kulturních a vzdělávacích akcí. Ve sledovaném roce využilo v knihovně internet 5 632 návštěvníků. Toto číslo nemusí plně korespondovat se skutečným stavem, jelikož v oddělení pro dospělé je počítač s internetem umístěn mezi regály s knihami a každý uživatel tedy nemusí být knihovnicí zaevidován.

Knihovna je velmi aktivní při pořádání kulturních akcí jak pro dospělé, tak i pro děti. Pro děti pořádá tematické besedy pro žáky mateřských a základních škol. Mezi ně patří například Den s Ferdou, Pasování prvňáčků nebo Za pohádkou kolem světa. Mimo to pořádá i tzv. dílničky, ve kterých si děti mohou vlastnoručně vytvořit například dárek ke Dni matek, k Velikonocům nebo k Vánocům. Činnost knihovny není

omezena pouze na všední dny, ale pořádá i víkendové akce – Sobotní knih-hrátky, jedná se o spojení čtení literárního díla s loutkovým divadlem. Zároveň je knihovna zapojena do již zmíněných projektů – Noc s Andersenem, které se v roce 2012 zúčastnilo 23 dětí a Noc se nesla v duchu knihy Dvakrát sedm pohádek od Františka Hrubína s ilustracemi Jiřího Trnky. Dále je zapojena do projektu Celé Česko čte dětem.

Pro dospělé knihovna po celý školní rok 2011/2012 pořádala přednáškový cyklus o dějinách výtvarného umění v českých zemích od středověku do současnosti. Každou první středu v měsíci knihovna pořádá literární procházky Nymburkem. Při nich seznamuje obyvatele s místy, kde žili a tvořili slavné a zajímavé osobnosti nymburského regionu – Božena Němcová, Bohumil Hrabal, aj. V atriu budovy se pravidelně střídají výstavy na různá témata. Mezi vystavovateli najdeme jak nadšené amatérské cestovatele, tak i žáky místní Základní umělecké školy B. M. Černoohorského. V rámci zvyšování počítačové gramotnosti knihovna pořádá kurz určený primárně pro seniory, ale i pro jiné zájemce, kteří se chtějí seznámit se základy práce na počítačích. I po ukončení kurzu probíhají konzultace.

Nežádánější tituly za rok 2010 v Nymburské knihovně můžeme rozdělit do 2 skupin. První skupinou jsou s výjimkami bestsellery roku 2010 a druhou skupinu tvoří povinná školní četba.

Jednoznačně největším bestsellerem roku 2010 byla švédská trilogie zesnulého Stiega Larssona – Muži, kteří nenávidí ženy, Dívka, která si hrála s ohněm a Dívka, která kopla do vosího hnízda. Ve druhé skupině převažují klenoty zlatého fondu české a světové literatury – Mácha, Erben, Čapek, Shakespeare aj. Právě tyto tituly si půjčují hlavně děti školou povinné, je velmi málo pravděpodobné, že by si je půjčoval někdo jiný.

Tabulka 6 - Nejžádanější tituly v celé knihovně

1.	Stieg Larsson – <i>Dívka, která si hrála s ohněm</i>
2.	Dan Brown – <i>Ztracený symbol</i>
3.	Karel Jaromír Erben – <i>Kytice</i>
4.	Stieg Larsson – <i>Muži, kteří nenávidí ženy</i>
5.	Karel Hynek Mácha - <i>Máj</i>
6.	Karel Čapek – <i>Loupežník – RUR – Bílá nemoc</i>
7.	William Shakespeare – <i>Othello, Komedie, Tragédie</i>
8.	Corinne Hofmann – <i>Bílá masajka</i>
9.	Michal Vieweg – <i>Román pro muže</i>
10.	Sue Townsend - <i>Tajný deník Adriana Molea</i>

Tabulka 7 - Nejžádanější tituly v dětském oddělení

1.	Christopher Paolini – <i>Eragon, Eldest, Brisingr</i>
2.	Joanne K. Rowling – <i>série Harry Potter</i>
3.	Thomas Brezina – <i>Vzkříšení ohnivého démona</i>
4.	C. S. Lewis – <i>Letopisy Narnie</i>
5.	Jonathan Stroud – <i>Amulet Samarkandu</i>
6.	Stephenie Meyer – <i>sága Stmívání</i>
7.	Tony DiTerlizzi – <i>Kronika rodu Spiderwicků</i>

Mezi nejžádanější tituly dětského oddělení se nedostal žádný český autor. Společným jmenovatelem většiny titulů jsou prvky sci-fi a fantasy a jedná se víceméně o díla, ke kterým existuje filmové zpracování.

5. ZÁVĚR

Čtenářství je aktivní vztah jedince k četbě a k literatuře vůbec. Vztah k četbě se formuje už od útlého dětského věku, a proto je důležité dětem od malička předčítat. Díky tomu získají pozitivní vztah k četbě, který si sebou ponесou celý život. Nejvýznamnějšími faktory, které ovlivňují čtenáře, je v první řadě rodina. Je dokázané, že dítě z rodiny, ve které se čte, bude čtenářem. Rodiče mu názorně předvádějí, že čtení je společníkem každodenního života. Na základech z rodiny může dále budovat škola a další instituce. V poslední době jsme svědky toho, že na formování čtenáře působí i počítač a internet. Na internetu existuje mnoho stránek, které podporují čtenářství. Nemusí jít přímo o projekty na jeho podporu, ale vliv na čtení mají i stránky typu vypracovaných čtenářských deníků, které mohou sloužit jako anotace děl, podle kterých si mohou čtenáři vybrat, co si přečtou.

S pojmem čtenářská gramotnost pracují především různé výzkumy a každý si ji definuje podle sebe. Můžeme ale říci, že je to schopnost porozumět různému psanému textu, vyhledat v něm potřebné informace a zpracovat je tak, abychom neměli problém se aktivně začlenit do společnosti. S pojmem informační gramotnosti se v poslední době setkáváme čím dál častěji. Klade důraz především na zpracování různých typů informací.

V roce 2011 vydalo Ministerstvo kultury Koncepti rozvoje knihoven na roky 2011 až 2015, ve které si definuje cíle, kterých má být v tomto odvětví dosaženo. Za velmi přínosné a z hlediska mého budoucího povolání učitelky za užitečné považují rozhodnutí o digitalizaci knihovních fondů. Jakožto internaut sháním informace primárně na internetu a rozhodnutí o zpřístupnění různých dokumentů na internetu považují za pozitivní krok dopředu. Koncepte si také uvědomuje klesající trend ve čtení, který je především u dětí a mládeže. Proto stát podporuje různé projekty, které mají čtenáře zase ke čtení přitáhnout.

O klesající úrovni čtenářské gramotnosti českých dětí informují oba mezinárodní průzkumy, jak PISA, tak i PIRLS. Oba výzkumy se provádějí pravidelně a je tak možné sledovat vývoj. PISA potvrzuje sestupný trend na všech třech zkoumaných úrovních, největší propad nastává v matematice. To, že se čte méně, potvrzuje i národní průzkum Čtenáři a čtení v ČR, který proběhl v roce 2007 a 2010. Přesto pořád jako národ patříme k těm, u kterých je nejsilnější čtenářská kultura.

Co se týče stavu knihoven, tak postupně dochází k jejich snižování. K mému výzkumu se mi podařilo získat statistické výkazy za rok 2010 od 68 knihoven okresu Nymburk. Na okrese se tedy nachází celkem 316 100 knihovních jednotek, přičemž poměr mezi krásnou a naučnou literaturou je 2:1. Mimo to se v knihovnách nachází i zvukové a zvukověobrazové jednotky. Nymburský okres má bezmála 10 000 registrovaných čtenářů knihoven. Nejvíce jich mají 2 největší města okresu – Nymburk a Poděbrady. Větší knihovny se snaží pro své čtenáře pořádat i kulturní a vzdělávací akce. Internetizace knihoven doposud ještě neproběhla všude.

Při konkrétním zaměření se na Městskou knihovnu v Nymburce je jasné, že se knihovna snaží být aktivní. Pořádá různé kulturní akce, besedy, podporuje čtenářství, je zapojena do programů na jeho podporu a dále pořádá akce vzdělávací. V nedávné době skončilo pravidelné setkávání nad dějinami umění, které trvalo celý školní rok.

6. PRAMENY A POUŽITÁ LITERATURA

CEJPEK, Jiří. *Dějiny knihoven a knihovnictví v českých zemích a vybrané kapitoly z obecných dějin.* dotisk. Praha: Karolinum, 1998, 192 s. ISBN 80-718-4163-3.

Celeceskoctedetem. 2012. O nás. *Celé Česko čte dětem.* [Online] 2012. [Citace: 22. květen 2012.] <http://www.celeceskoctedetem.cz/cz/menu/7/o-nas/>.

ČteSyRád. 2009-2012. O projektu. *ČteSyRád Čtenářův sympatický rádce.* [Online] 2009-2012. [Citace: 22. květen 2012.] <http://www.ctesyrad.cz/o-projektu-ctesyrad>.

DOMBROVSKÁ, Michaela, Hana LANDOVÁ a Ludmila TICHÁ. Informační gramotnost - teorie a praxe v ČR. *Národní knihovna - Knihovnická revue* [online]. 2004, č. 1 [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: <http://knihovna.nkp.cz/NKKR0401/0401007.html>

GALÁŠOVÁ, Jana. Kniha jako pozitivní závislost. Role knihovny při výchově k dětskému čtenářství. In: FROBEROVÁ, Libuše. *Kniha ve 21. století: Percepce textů, výchova čtenáře - ano či ne.* Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2006, s. 5. Dostupné z: <http://k21.fpf.slu.cz/wp-content/uploads/2012/01/Sborn%C3%ADk-K21-2006.pdf>

CHALOUPKA, O. Rozvoj dětského čtenářství. Praha : Albatros, 1982. 572 s.

Chaloupka O.: *Takoví jsme my – čeští čtenáři.* Praha, Adonai 2002.

KONESZOVÁ, Barbora. Faktory ovlivňující čtenářské dovednosti. In: *Knihovnický zpravodaj Vysočina* [online]. 2001-2005 [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: <http://kzv.kkvysociny.cz/archiv.aspx?id=780&idr=6&idci=15>

KRAMPLOVÁ, I., POTUŽNÍKOVÁ, E. Jak (se) učí číst. Praha : ÚIV, 2005. 95 s. ISBN 80-211-0486-4.

Ministerstvo kultury. Koncepce rozvoje knihoven 2011-2015. 2011.

MULAČ, MICHAL. Návrh ideální struktury a funkce krajské knihovny. Hradec Králové : Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2006. 57 s. Bakalářská práce.

Peterka, Josef. 2009. *Teorie literatury pro učitele.* místo neznámé : MME Mercury Music & Entertain, 2009. ISBN 9788023992847.

PALEČKOVÁ, Jana, Vladislav TOMÁŠEK a Josef BASL. *Hlavní zjištění výzkumu PISA 2009: umíme ještě číst?* [online]. 1. vyd. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2010, 51 s. [cit. 2012-06-13]. ISBN 978-80-211-0608-6. Dostupné z: *Hlavní zjištění výzkumu PISA 2009: umíme ještě číst?* [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2010 [cit. 2012-06-13]. ISSN 9788021106086. Dostupné z: http://www.msmt.cz/file/13433_1_1/

PIRLS 2011: koncepce mezinárodního výzkumu čtenářské gramotnosti [online]. 1. vyd. Editor Eva Potužníková. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2011, 101 s. [cit. 2012-06-14]. ISBN 978-80-211-0607-9. Dostupné z: <http://www.uiv.cz/clanek/205/2087>

POSKIEROVÁ, Lucie. *Faktory ovlivňující dětského čtenáře* : bakalářská diplomová práce. Mgr. Koneszová. Opava, 2007. 64 s. Slezská univerzita v Opavě. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Barbora Koneszová.

PROCHÁZKOVÁ, Ivana. Co je čtenářská gramotnost, proč a jak ji rozvíjet?. In: *Metodický portál: inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 2006 [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/446/CO-JE-CTENARSKA-GRAMOTNOST-PROC-A-JAK-JI-ROZVIJET.html/>

Rostemesknihou. 2007. O projektu. *Rosteme s knihou*. [Online] 2007. [Citace: 22. květen 2012.] <http://www.rostemesknihou.cz/cz/rosteme-s-knihou/o-projektu/>.

Svaz knihovníků a informačních pracovníků. 2010. O projektu. *Noc s Andersenem*. [Online] 2010. [Citace: 22. květen 2012.] <http://www.nocsandersenem.cz/o-projektu.html>.

—, **2012.** Tisková zpráva Noc s Andersenem 2012. *Noc s Andersenem*. [Online] 2012. [Citace: http://www.nocsandersenem.cz/data/ke-stazeni/statistiky/Andersen2012_zprava_zaverecna.doc 22. květen 2012.]

Škytová, Alžběta. 2009. O audioknihách. *Audioknihy*. [Online] 8. listopad 2009. [Citace: 22. květen 2012.] <http://www.audioknihy.net/oaudioknihach/>.

TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čtenáři a internauti: obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení (2010)*. Vyd. 1. Brno: Národní knihovna České republiky, 2011, 191 s. ISBN 978-807-0505-991.

Vášová, Lidmila. 1987. *Čtenáři a uživatelé informací: základy psychologie a pedagogiky čtenáře*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1987.

Vášová Lidmila.: *Úvod do bibliopedagogiky*. Praha, Institut sociálních vztahů nakladatelství 1995.

Zákon o veřejných knihovnách obecních a navazující předpisy. In: 430/1919. 1919. Dostupné z: http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=03_Leg/01_LegPod/01_index.htm

Zemanová, Klára. 2010. Čte(Sy)Rád: ČTeNářův SYmpatický RÁDce. *Čtenář měsíčník pro knihovny*. [Online] 2010. [Citace: 22. květen 2012.] <http://ctenar.svkl.cz/clanky/2010-roc-62/03-2010/cte-sy-rad-ctenaruv-sympaticky-radce-69-609.htm>.

7. SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 - Vztah žáků ke čtení na různých typech škol (PISA 2009) 30

Obrázek 2 - Čtenářská gramotnost z pohledu krajů (PISA 2009) 30

8. SEZNAM TABULEK

Tabulka 8 - Členění lidského věku podle psychofyzilogických věkových zvláštností s přihlédnutím (Vášová, 1995) 13

Tabulka 9 - Nejoblíbenější autor a kniha 36

Tabulka 10 - Veřejné knihovny 1980-2010 37

Tabulka 11 - Knihovní jednotky na okrese Nymburk (2010) 39

Tabulka 12 - Pohled na návštěvníky knihoven okresu Nymburk (2010) ... 39

Tabulka 13 - Nejžádanější tituly v celé knihovně (2010) 44

Tabulka 14 - Nejžádanější tituly v dětském oddělení (2010) 44